

Norðurlönd

Nemendabók bls. 10–25

Í kaflanum er fjallað almennt um:

- Landshætti
- Landmótun
- Loftslag
- Gróðurbelti
- Golfstrauminn
- Náttúruleg skilyrði sem hafa áhrif á lifnaðarhætti fólks
- Áhrif manna á umhverfi sitt
- Auðlindir og orku
- Lífsskilyrði
- Tungumál
- Menningu
- Trúarlíf
- Stjórnarfar
- Samstarf og sameiginlega hagsmuni Norðurlanda

Markmið

Nemandi

- þekki megineinkenni gróðurfars og loftslags Norðurlanda auk ríkjandi vinda og hafstrauma
- þekki helstu menningareinkenni Norðurlandabúa eins og tungumál, trúarbrögð, lífskjör, menntamál og félagsmál
- þekki helstu atvinnuvegi Norðurlandabúa og framleiðslu þeirra
- kunni dæmi um hvernig náttúran hefur haft áhrif á lifnaðarhætti fólksins
- kynnist hvernig framleiðsla íbúanna og neysla þeirra hefur áhrif á náttúruna
- þekki dæmi um hvað íbúar Norðurlanda hafa gert til að ráða bót á því sem miður hefur farið í umhverfi þeirra
- kynni sér á hvaða sviðum Norðurlandabjóðirnar eiga með sér samstarf og í hverju það felst

Þegar unnið er með þennan kafla er mikilvægt að hafa kort af Norðurlöndunum fyrir framan sig og geta séð löndin á kortinu um leið og kaflinn er lesinn. Einnig er hægt að skoða legu landanna á kortum á Netinu. http://www.sheppardsoftware.com/European_Geography.htm en þar má finna ýmsa leiki sem þjálfa staðsetningu landanna og fleira.

Vinnublöð á vef

Vinnublað fylgir á vef þar sem nemendur skoða kort af Norðurlöndum og finna ýmsar upplýsingar út frá kortinu. Það þjálfar þá í kortalæsi og hjálpar þeim til að festa ýmsar upplýsingar um löndin í minni.

Landshættir

Kafli bls 11

Nemendur læra um hvað það var sem mótaði landslag Norðurlandanna í grófum dráttum. Sem fyrr er gott að hafa kort við höndina til að skilja betur textann.

Vangaveltur – svör bls 10

Mismunandi er hvað nemendum finnst vera einkennandi fyrir hvert land en þetta eru dæmi um hugsanleg svör frá nemendum. Sum svörin geta átt við fleiri en eitt land.

Noregur: Langur, mjór, hálandur, vogskorinn, skíði, norskar peysur, tungumálið, Eurovision, Alexander Rybak, víkingar, fáninn.

Svíþjóð: Láglent, mörg vötn, skógar, Astrid Lindgren, Emil í Kattholti, skútur, skerjagarður, tungumálið, Gautaborg og Liseberg tivoli, sænski fáninn, Hendes og Maurits (HM), kirsuberjatré, julelattar (litlu jólasveinarnir), innflytjendur.

Finnland: Mörg vötn, láglendi, fiskur, selir, kaffi, hreindýr, jólasveinninn, klakabyggingar, samar.

Álandseyjar: Litlar, margar eyjar, skip, ferjur, siglingar, fiskur, landbúnaður, töluð sænska, náttúra.

Danmörk: Lítið land, margar eyjar, Jótland fast við Þýskaland, láglent, Tivoli, Legoland, Litla hafmeyjan, Strikið, sandstrendur, Kaupmannahöfn, Jón Sigurðsson, innflytjendur.

Færeyjar: Margar litlar eyjar, fiskur, grindhvalir, Jogvan, þjóðbúningar, gras á húspökum, tungumál sem er líkt íslensku.

Grænland: Stór jökull, mikið hálendi, lítið landsvæði sem fólk býr á, ísbirnir, sjór, hvalir, selir, jöklar, snjóhús, hundar og hundasleðar, veiðar,

Samaland: Er norðarlega, mörg lönd, hreindýr, þjóðbúningar, réttindabarátta, tungumál, norðurljós, menning.

Landmótun

Kafli bls. 12 og 13

Fjallað er um hvernig ísaldarjökullinn stækkaði, útbreiðslu hans og hvaða áhrif hann hafði á mótun landslags. Sumir nemendur hafa líklega komið að jöklum eða jafnvel farið upp á þá og þá er gagnlegt að nota frásögn þeirra sem kveikju að efninu. Það mætti hugsa sér sem heimavinnu að finna mynd af jökli og koma með í skólann. Þetta gæti verið ljósmynd að heiman eða mynd á Netinu, sem nemendur prenta út, eða jafnvel teikning ef nemendur finna ekkert annað. Hjá Námsgagnastofnun er hægt að nálgast fræðslumyndir sem tengjast jöklum og væri hægt að sýna nemendum þær, annaðhvort í byrjun sem kveikju eða í lokin, til að hamra á þeim atriðum sem kennari vill leggja áherslu á.

Myndunum er hægt að hlaða niður án endurgjalds fyrir skóla.

Austur-Grænland á ísnum. <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/1916>

Austur-Grænland – fólk á ferð. <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/1916>

Heimskautin – náttúran í nýju ljósi <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/1948>

Vinnublöð á vef

Í vinnubókinni er verkefni sem byggt er á korti í Kortabók handa grunnskólum 2007 (bls. 37) sem sýnir mesta útbreiðslu ísaldarjökulsins fyrir um 200.000 árum og hvernig hann smám saman hropaði eftir því sem tíminn leið og hitnaði á jörðinni. Verkefnið þjálfar kortalæsi nemenda.

Vangaveltur bls. 12 svör

Ummerki um ísaldarjökulinn eru t.d. U-laga dalir í Noregi og á Íslandi, vötnin í Finnlandi, sandöldurnar í Danmörku og jökulnuddað grjót í Svíþjóð og á Álandseyjum, auk þess sem jökullinn á Grænlandi setur svip sinn á landslagið þar. Land sem kemur undan jökli er algerlega gróðurlaust. Þar er sandur, mól og grjót og í dældum er vatn.

Loftslags og gróðurbelti

Kafli bls. 14 og 15

Loftslags- og gróðurbeltum eru gerð góð skil í kennslubókinni en gott er að virkja nemendur í umræðum með því að fá þá til að segja frá ef þeir kannast við einhver gróðurbeltin. Sumir hafa t.d. farið á fjöll og þekkja freðmýragróður vel og aðrir hafa ferðast eða búið á barrskógasvæðum. Margir hafa auk þess komið til Danmerkur og geta ef til vill tengt landslagið þar við laufskógabeltið.

Vinnublöð á vef

Í vinnubókinni gera nemendur verkefni þar sem þeir þurfa að þekkja einkenni gróðurs á Norðurlöndunum og helstu gróðurbelta sem þar er að finna. Einkennisgróður hvers svæðis er:

Fróðeikur

Túndra/freðmýragróður: Mest er um lyng, fléttur, skófir, mosa og gras. Sjaldan finnast trjáplöntur.

Háfjallagróður: Næst skógarmörkum ber mest á lyngi og öðrum lágvöxnum runnum, ásamt grösum og ýmsum jurtum, sem verða svo strjálí eftir því sem ofar dregur og þá ber meira á mosum og fléttum. Efst í hæstu fjöllum er stundum lítill sem enginn gróður.

Laufskógabelti: Lauftré eins og hlynur, álmur, eik, beyki, hnota og ösp eru algengastar en einnig eru runnar, blóm, burknar og mosar.

Barrskógabelti: Mest er um kuldapólin barrtré eins og furu, þin, greni og lerki en einnig fléttur, skófir og mosa.

Vangaveltur–svör bls 15

Mismunandi svör nemenda. Úr þessu væri ef til vill hægt að gera stutta vettvangsferð með samþættingu við náttúrufræði með því að safna plöntum úr nágrenninu og greina þær.

Golfstraumurinn

Kafli bls. 16

Nemendur læra um einkenni Golfstraumsins, leiðir hans og hvaða áhrif hann hefur. Gott er að hafa kortið í kennslubókinni og skoða það samhliða kennslunni en einnig má skoða kort á bls. 92 og 93 í *Kortabók handa grunnskólum*. Það sýnir meðalhita og hafstrauma í heiminum og þar geta nemendur séð fleiri stór straumakerfi í sjónum.

Vinnublöð á vef

Í nemendaheftinu fá nemendur kort af Atlantshafi og þurfa að merkja Golfstrauminn og einnig kalda hafstrauma inn á. Þeir sýna heitan hafstrauminn með rauðum lit en merkja köldu hafstraumana inn á með bláum. Það mætti einnig láta nemendur stilla sér upp í kennslustofunni og leika rennsli Golfstraumsins. Einhverjir geta þá staðið kyrrir og táknað lönd en aðrir gengið þá leið sem straumurinn fer.

Náttúruleg skilyrði sem hafa áhrif á lifnaðarhætti fólks

Kafli bls. 17

Fjallað er um dreifingu byggðar og hvernig náttúran hefur áhrif á mataræði og húsagerð. Það væri hægt að kafa dýpra hér og taka dæmi af mataræði og húsagerð t.d. í öðrum heimsálfum.

Nemendur læra um hvernig fólk hefur farið úr sveitunum og haldið til bæjanna. Hér mætti til dæmis fá einhvern eldri borgara, sem er fæddur og uppalinn á svæðinu, til að koma og segja nemendum frá breytingum á byggð, atvinnu, húsnæði og fleira. Kennari getur svo séð um að útfæra það á hin Norðurlöndin og bent á að þessar breytingar hafa alls staðar átt sér stað en á misjöfnum hraða.

Vinnublöð á vef

Í vinnublöðunum er verkefni þar sem nemendur reikna þéttbýlisstig Norðurlandanna miðað við árið 2009. Í framhaldi af því má skoða hvaða lönd eru þéttbýl og hver strjálbýl.

Til að fá tilfinningu fyrir fjölda væri upplagt að taka mælikvarðann einn íbúi á ferkílómetra (eins og er á strjálbýlustu svæðunum). Ef við breytum ferkílómetranum í metra þá er einn íbúi á 1000 fermetra. Það þýðir þá að á þéttbýlustu svæðum Norðurlanda, þar sem eru 100 íbúar á ferkílómetra, eru 0,1 íbúi á fermetra. Ef við mælum svæði sem er 10 metrar sinnum 10 metrar (10 dekametrar) þá er einn íbúi á því svæði. Nemendur geta notað bandspotta og mælt þetta. Þeir geta síðan reynt að finna út hve stór einn ferkílómetri er til að fá samanburðinn á milli þéttbýlustu og strjálbýlustu svæða Norðurlandanna. Þetta verkefni mætti líka útfæra úti á skólalóð þar sem nemendur myndu teikna Norðurlöndin með kít á skólalóðina, nokkurn veginn í réttum stærðarhlutföllum í fyrir fram ákveðnum mælikvarða, og raða steinum á hvert land í réttum hlutföllum eftir fólksfjölda.

Vangaveltur–svör bls 17

Húsin voru líklega svona því menn notuðu það byggingarefni sem hægt var að fá á hverjum stað. Á Íslandi var nóg af torfi og grjóti svo það var notað í veggina. Minna var af timbri og því reistu menn bara burðargrind sem þeir þöktu síðan með torfi sem nóg var af. Fáir höfðu efni á trégólfum og því voru flest gólf moldargólf. Yfirleitt voru svefnvistarverurnar klæddar með timbri að innan en önnur herbergi voru með torfveggjum nema hjá betri bændum.

Mismunandi er hvort nemendur hafa komið inn í torfbæ en ef fáir hafa séð þá væri kjörið að fara í vettvangsferð á næsta safn með torfbæ. Slík söfn má finna í mörgum sveitarfélögum.

Áhrif manna á umhverfi sitt

Kafli bls. 18

Fjallað er um áhrif manna á náttúruna og náttúruvernd. Í tengslum við þennan kafla mætti hugsa sér að gera átak í bekknum í endurvinnslu, tína rusl á skólalóðinni eða annað sem kemur umhverfinu til góða.

Vinnublöð á vef

Á verkefnablaði á vefnum eru nemendur hvattir til að skoða sitt nánasta umhverfi og velta fyrir sér hvers konar náttúra er óspillt og hver er munurinn á henni og því skipulagða landslagi sem oftast má finna í borgum og bæjum. Nemendur sem búa í dreifbýli geta borið saman eigið umhverfi og reynslu sína af bæjarferðum með fjölskyldunni. Hér er einnig hægt að tengja reynslu nemenda af utanlandsferðum því sumir hafa komið til stórborga, þar sem lítið er um græn svæði og sjaldgæft að fólk hafi eigin garð nema í úthverfum.

Krækjur:

Loftslagsbreytingar á jörðinni <http://www.nams.is/co2/>

Auðlindir og orka

Kafli bls. 19

Fjallað er um helstu auðlindir sem finnast á Norðurlöndum og sagt frá stærstu orkuveitunum. Í Kortabók handa grunnskólum 2007 eru kort sem tengjast þessu efni og má t.d. nefna kort á bls. 31 sem sýnir olíu og jarðgas í Norðursjó en einnig er kort á bls. 34 sem sýnir framleiðslu á Norðurlöndunum.

Vinnublöð á vef

Í vinnubókinni er verkefni þar sem nemendur nýta sér texta lesbókarinnar til að tengja saman Norðurlönd og orkulindir. Einnig er hægt að láta nemendur teikna plaköt með útlínunum landanna og merkja inn á þau auðlindir ásamt borgum, ám, vötnum og fleiru slíku. Þetta er hægt að gera í tengslum við alls konar þemaverkefni og nýta sem part af því.

Krækjur:

<http://www.sorpa.is/Um-SORPU/Fraedsla-og-umhverfismal/Nams--og-fraedsluefni/Fraedslu-myndbond/>

Þessi slóð er á heimasíðu Sorpu en þar er að finna fræðslumyndbönd um endurvinnslu á fernum, bylgjupappa og dagblöðum.

Lífsskilyrði

Kafli bls. 20

Fjallað er um velferðarkerfi Norðurlandanna og sagt stuttlega frá ýmsum bótum sem borgurunum standa til boða. Á krækjum hér fyrir neðan er hægt að ganga að nokkrum upplýsingavefjum þar sem má finna tölfræðiupplýsingar sem tengjast lífsskilyrðum fólks. Þar eru m.a. upplýsingar um fæðingar- og dánartíðni, meðalaldur, ýmis fróðleikur um efnahags- og atvinnulíf, stjórnkerfi og fleira. Ýmislegt af þessu má nýta til að útbúa samanburðartöflur á milli Norðurlandanna.

Vinnublöð á vef

Á vinnublöðunum eru nemendur beðnir að velta fyrir sér hvað er jafnrétti og hvað eru lífsgæði. Ræða má um velferðarkerfið og hvernig það býr að einstaklingum.

Krækjur:

Vefur á íslensku með tölfræðiupplýsingum um ýmis lönd: www.globalis.is

Vefur á ensku með ýmsum upplýsingum:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/country_profiles/default.stm

Vefur bandarísku leyniþjónustunnar um öll lönd í heimi. Hann er á ensku:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

Tungumál

Kafla bls. 21

Á bókasafni skólans er ef til vill að finna einhverjar bækur á þessum málum og hægt að beina nemendum til að skoða þær. Í mörgum skólum eru einnig til blöð um Andrés önd á dönsku sem eru nýtt í dönskukennslu. Ef þau eru til er rétt að leyfa nemendum að spreyta sig á að skilja þau.

Vinnublöð á vef

Á verkefnablaði með þessum kafla er dæmi um það hvernig Norðurlandþjóðirnar segja „Hvað heitir þú?“ Í þeim verkefnum er ætlast til að nemendur velji fyrir sér hvaða tungumál eru lík og hver ólík – hver þeirra er auðvelt að læra og hver eru erfiðari.

Þau tungumál á Norðurlöndunum sem sennilega er erfiðast að skilja eru grænlenska, finnska og samíska. Hugsanlega telja nemendur að léttast sé að skilja færeysku eða eitthvað af hinum Norðurlandamálunum.

Menning

Kafla bls. 22 og 23

Sagt er frá fjölbreyttri og mismunandi menningu Norðurlandanna en hér er um óteljandi leiðir að velja til að dýpka efnið. Í Norræna húsinu er til að mynda hægt að skoða grafíklistaverk frá öllum Norðurlöndunum og er einnig mögulegt að leigja þau heim til sín tímabundið. Það eru einnig oft haldnar listsýningar, tónleikar og aðrir menningarviðburðir. Á bókasöfnum má nálgast ýmiss konar efni. Þar má t.d. finna ýmsar bækur og DVD myndir frá norrænum höfundum og svo eru oft listamenn eða hagleiksfólk frá Norðurlöndunum búsett á Íslandi. Sumt af því fólk væri ef til vill tilbúið að koma í skólann og kynna list sína.

Vinnublöð á vef

Á vinnublöðunum er gert ráð fyrir að nemendur velji fyrir sér hugtakinu menning og þeir eru hvattir til að kynna sér ólíka menningu Norðurlandanna. Annað verkefnablað beinir augnum að því að nem-

endur skoði sig um heima hjá sér og fái tilfinningu fyrir þeim fjölda muna frá Norðurlöndunum sem finna má á íslenskum heimilum. Þeir þurfa að velja sér hlut, gera um hann stutta greinargerð og segja frá honum í skólanum.

Eitt vinnubókarblaðið er verkefni sem tengist hlustun en þá fara nemendur inn á www.youtube.com eða aðra vefi og hlusta á tónlist frá Norðurlöndunum. Ef einhverjir nemendur í skólanum tala Norðurlandamálin má hugsa sér að fá þá til að koma í heimsókn og spjalla.

Vangaveltur–svör bls 23

Hvaða þekktu bókahöfunda frá Norðurlöndunum þekkjast nemendur?
Þeir gætu til dæmis nefnt Astrid Lindgren, Ole Lund Kirkegard, Tove Jensen.

Astrid Lindgren (Svíþjóð):

Á Saltkráku
Bróðir minn Ljónshjarta
Börninn í Ólátagarði
Börninn í Skarkalagötu
Drekinn með rauðu augun
Elsku Míó minn
Emil í Kattholti
Ég vil ekki fara að hátta
Ég vil líka eignast systkin
Ég vil líka fara í skóla
Kalli á þakinu
Karl Blómkvist og Rasmus
Kata
Lína Langsokkur
Lotta
Madditt
Ronja ræningjadóttir

* Ath. Listinn er ekki tæmandi. Auk þess hafa verið skrifaðar sjálfstæðar framhaldssögur við margar bókanna.

Ole Lund Kirkegard(Danmörk):

Virgill litli
Albert
Fúsi froskagleypir
Hodja og Töfrateppið
Ottó nashyrningur
Gúmmi Tarsan
Flóðhestur á heimilinu
Fróði og hinir gríslingarnir
Pési grallaraspói og Magni vinur hans
Ég afi og Jóla-Stubbur
Kalli kúluhatur
Anton og Arnaldur flytja í bæinn
Anton og Arnaldur í villta vestrinu

Tove Jansen(Finnland):

Eyjan hans Múminpabba.
Halastjarnan.
Ósýnilega barnið
Vetrarundur í Múmíndal
Örlaganóttin
Pípuhatur Galdrakarlsins
Hvað gerðist þá?

Trúarlíf

Kafli bls. 23

Í bókinni er sagt lítillega frá trúarbrögðum í nútíð og fortíð en ef kennarar hafa áhuga á er hægt að dýpka þetta efni, t.d. með þemabókunum sem gefnar hafa verið út á miðstigi. Þar eru bækur um kristna trú og íslamska trú en síðan má fara á bókasafnið eða Netið til að fá meiri upplýsingar um norræna goðafræði.

Vinnublöð á vef

Í vinnubókinni er verkefni þar sem nemendur kynna eitt norrænt goð

Krækjur – Vefsíður

Óðinn og bræður hans <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/3094>

Æsir á fjúgandi ferð – Hefnd Loka <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/3595>

Lifið í Ásgarði – Gullnar töflur í grasi <http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/3332>

Stjórnarfar

Kafli bls. 24

Nemendur fræðast um stjórnarfar á Norðurlöndunum. Hér væri gagnlegt að reyna að fá nemendur til að rifja upp hvað þeir vita um stjórnvöld í öðrum löndum. Vita þeir um önnur lönd í Evrópu þar sem eru konungar og drottningar? Hvað með forseta?

Danska konungsfjölskyldan: <http://www.kongehuset.dk/english/>

Norska konungsfjölskyldan: <http://www.kongehuset.no/english/vis.html>

Sænska konungsfjölskyldan:

<http://www.royalcourt.se/royalcourt.4.367010ad11497db6cba800054503.html>

Finnski forsetinn: <http://www.president.fi/public/default.aspx?culture=en-US&contentlan=2>

Íslenski forsetinn: <http://www.forseti.is/>

Danska þingið: <http://www.ft.dk/English.aspx>

Finnska þingið: <http://www.government.fi/etusivu/en.jsp>

Norska þingið: <http://www.regjeringen.no/en.html?id=4>

Sænska þingið: <http://www.sweden.gov.se/>

Alþingi Íslendinga: <http://www.althingi.is/>

Þing Álandseyinga: <http://www.lagtinget.ax/start.con?iLan=2>

Þing Færeyinga: <http://www.tinganes.fo/Default.aspx?AreaID=11>

Þing Grænlandinga: <http://uk.nanoq.gl/Emner/Government.aspx>

Gjarnan má ræða um bókmenntir í þessu samhengi og drauma þeirra fátæku um að giftast prinsinum eða prinsessunni (t.d. Öskubuska).

Vinnublöð á vef

Verkefni þessa kafla er að nemendur að útbúa kynningu í máli og myndum þar sem þeir rannsaka hverjir eru þjóðhöfðingjar Norðurlandanna. Markmiðið með því er að þekkja þá á mynd þegar þeir koma í fjölmiðlum og vita örlítið um þá.

Vangaveltur–svör bls 24

Nemendur leita sér upplýsinga t.d. í hópum um það hverjir eru þjóðhöfðingjar Norðurlandanna og vinna jafnvel stærra verkefni um þá. Kynna síðan hver fyrir öðrum.

Samstarf og sameiginlegir hagsmunir Norðurlandanna

Kafli bls. 25

Í kaflanum er lítillega fjallað um sameiginlega forsögu Norðurlandanna. Þarna er hægt að dýpka efnið enn frekar og má t.d. tengja þetta betur við Ísland með því að ræða konungssamband Íslendinga og Dana, konungssamband Dana, Færeyinga og Grænlandinga eða samband Finna og Álendinga. Einnig má segja nemendum frá Kalmarsambandinu 1397 (konungssamband Noregs, Danmerkur og Svíþjóðar) en auðvelt er að finna upplýsingar um það á Netinu.

<http://is.wikipedia.org/wiki/Kalmarsambandi%C3%B0>

http://www.icelandonline.is/ferdaheimurisl/danmark_sagan.htm

http://www.mbl.is/mm/gagnasafn/grein.html?grein_id=332980

<http://www.norden.org/is/um-northurloend/saga-northurlanda/mithaldir-thrju-riki-og-rikja-samband-u.th.b.-1050-1500>

Einnig er fjallað um Norræna félagið og hvaða hlutverk það hefur. Hér er sjálfsagt að benda nemendum á þann fjölda Íslendinga sem býr á Norðurlöndunum og hversu algengt er að Íslendingar fari í nám til Norðurlandanna. <http://www.norden.is/>

Vinnublöð á vef

Á vinnublöðunum er ætlast til að nemendur velti fyrir sér samstarfi Norðurlandanna. Í hverju eru samskipti landanna fólgin og hvaða hagsmuni hafa þau af því að starfa saman. Einnig er nemendum kynntur vefur Norræna hússins og þeir leysa verkefni tengt honum. Þeir sem hafa möguleika á ættu þó að reyna að komast í Norræna húsið og fá leiðsögn og kynningu á starfseminni þar. Ungum námsmönnum í framhaldsskólum stendur boða að fara til Norðurlandanna að vinna á vegum Nordjobb og er sjálfsagt að kynna þann möguleika fyrir nemendum.

<http://www.nordjobb.net/IS/aktuellt.php>